

Кристина РАЄВСЬКА

Національна академія державного управління

при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

## ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналізується наукова література з проблем діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціальної роботи з молоддю.

**Ключові слова:** місцеве самоврядування, молодіжна політика, молодь, органи місцевого самоврядування, соціальна робота з молоддю.

*Кристина Раевская. Деятельность органов местного самоуправления в сфере социальной работы с молодежью как объект научных исследований*

Анализируется научная литература по проблемам деятельности органов местного самоуправления в сфере социальной работы с молодежью.

Ключевые слова: местное самоуправление, молодежная политика, молодежь, органы местного самоуправления, социальная работа с молодежью.

*Krystyna Rajevska. Local self-government bodies activity in the field of social work with the youth as an object of scientific investigations*

The analysis of scientific and academic literature is made. Different problems of local self-government bodies' activity in the field of social work with the youth are considered.

Key words: local self-government, youth policy, the youth, local authorities, social work with the youth.

Проведення в Україні адміністративної реформи, одним із напрямків якої є розвиток системи місцевого самоврядування, обумовлює необхідність дослідження проблем діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціальної роботи з молоддю. Соціальна робота з молоддю є вагомою складовою діяльності органів місцевого самоврядування, адже молоді як соціальній групі, найбільш схильній до інновацій і найменше скутої стереотипами минулого, підтримати інтенсивні соціальні зміни, що відбуваються нині в Україні, значно легше, ніж старшому поколінню.

Проблеми молоді, молодіжна політика держави та органів місцевого самоврядування завжди привертала увагу дослідників різних галузей знань. Проте якщо говорити не про молодіжні проблеми загалом (економічні, соціальні, демографічні, політичні

тощо), а про таке цілісне й багатогранне явище, як соціальна робота з молоддю органів місцевого самоврядування зокрема, то, як свідчить аналіз, існує досить обмежена кількість комплексних досліджень.

Відповідно до тематики всю наукову літературу можна поділити на три групи: 1) роботи, в яких досліджуються різні аспекти діяльності органів місцевого самоврядування, складовою частиною якої є соціальна робота з молоддю; 2) публікації, у яких досліджується молодіжна політика, що реалізується на державному, регіональному та місцевому рівнях; 3) наукова та навчальна література з питань соціальної роботи, зокрема соціальної роботи з молоддю.

Мета статті – проаналізувати наукові дослідження проблем діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціальної роботи з молоддю.

Теоретичні засади місцевого самоврядування, зокрема його наукові, організаційні, філософські, світоглядні, правові, методологічні, кадрові та прикладні аспекти, досліджуються в працях В. Бакуменка, О. Батанова, П. Біленчука, В. Борденюка, А. Колодія, В. Кравченка, О. Лазор, М. Орлатого, М. Пухтинського, Ю. Сасенка, О. Сушинського, А. Ткачука та ін.

Інститут місцевого самоврядування відіграє значну роль у процесі формування громадянського суспільства, оскільки всі громадянські права і масові форми активності громадян, різні позадержавні прояви суспільного життя зароджуються і зрештою реалізуються в місцевих громадах, що створюють основу громадянського суспільства. Місцеве самоврядування відіграє також вирішальну роль у реалізації одного з головних завдань сучасності – об'єднання в єдине ціле інтересів держави, суспільства і особистості, оскільки сама його сутність полягає в гармонізації прав і свобод людини та громадянина з інтересами держави і суспільства [2, с. 5].

З урахуванням теми нашого дослідження на особливу увагу заслуговують праці українських учених В. Скуратівського, Е. Лібанової, В. Бульби, В. Мамонової, О. Мельниченка, А. Меллкова, В. Грабовського, О. Міщан, які значну увагу приділили розгляду теоретичних питань діяльності органів місцевого самоврядування в соціальній сфері. Слід підкреслити, що деякі автори, зокрема В. Бідак, О. Коротич, В. Лактіонова, С. Горбунова-Рубан, Д. Карамішев, Є. Тамм, зосередили свою увагу на особливостях формування та провадження соціальної політики в непростих сучасних умовах українського суспільства.

Український науковець Є. Тамм зазначає, що в трансформаційних умовах українського суспільства соціальна політика являє собою

цілеспрямовану діяльність державних і недержавних інституцій, органів місцевого самоврядування, спрямовану на вдосконалення і розвиток соціальної сфери суспільства, регулювання його соціальної структури, становища і взаємодії соціальних груп, захист їх соціальних прав, задоволення їх потреб, узгодження їх інтересів з інтересами суспільства. Ситуація, що склалася в Україні на сьогодні, вимагає негайних заходів оптимізації всієї системи соціального захисту відповідно до нової соціальної політики. З метою забезпечення соціального функціонування суспільства важливого значення набуває практичне втілення новітніх технологій у соціальній роботі, які використовуються в західній практиці [20]. Найзагальнішими з них вважаються методи експертного оцінювання, методи втручання, програми та системи обслуговування, політика соціального забезпечення. Використання системи загальних технологій у соціальній роботі включає такі види, як діагностика, профілактика, адаптація, реабілітація, соціальна терапія, прогнозування, проектування, консультування, соціальне забезпечення, соціальне страхування тощо.

Науковець виділяє основні параметри реалізації громадянами своїх соціальних прав через органи місцевого самоврядування:

– організаційна гнучкість і децентралізація дій, управління інноваціями, гласність, публічність і обов'язковість обґрунтування прийнятих рішень, відповідальність за надання помилкової або перекрученої інформації;

– раціональне поєднання централізованого впливу з горизонтальними мережами, багатьма автономними структурами, що мають власні ресурси й здатні самостійно приймати рішення (державні організації, органи місцевого управління й установи, приватні структури, органи самоорганізації населення й суспільні групи). У результаті відбудеться формування політико-державної мережі, відкритої для кожного громадянина, і буде реалізоване право на свободу об'єднань громадян для здійснення й захисту своїх соціальних прав;

– нові механізми залучення громадян до процесу прийняття й реалізації рішень органами місцевого самоврядування, що сприятиме ефективному використанню ресурсів для вирішення соціальних проблем, більш точному визначенню пріоритетів політики міста, регіону й країни в цілому;

– нова культура й новий стиль роботи органів місцевого самоврядування з орієнтацією на запити й потреби громадян, підвищення відповідальності за розподіл послуг і ресурсів. Оцінка їх діяльності залежить від рівня задоволеності громадян

державними послугами, ступеня їх довіри й реальної можливості брати участь у розробці й прийнятті рішень. Таким чином, може бути повніше реалізоване право громадян на участь в управлінні [20, с. 364 – 365].

Аналізуючи можливі варіанти розвитку моделей соціальної роботи в громаді, В. М. Попович зазначає, що роль держави в системі соціального забезпечення поступово зменшується під впливом глобальних соціально-економічних процесів, сприяючи посиленню ринкових механізмів у соціальній сфері і приватизації системи надання соціальних послуг населенню. У той самий час на противагу комерціалізації системи соціального обслуговування активно розвивається практика залучення до соціальної роботи громадських, волонтерських і благодійних організацій. Особливого значення набуває розвиток соціальної роботи в громаді [17]. Важливість соціальної роботи на рівні територіальної громади, на думку науковця, обумовлюється такими чинниками: змінами у сфері суспільного розвитку; досягненнями соціально-педагогічної діяльності за останнє десятиліття; наявністю нормативно-правових документів щодо організації соціальної роботи на місцевому рівні.

Проаналізувавши існуючі моделі соціальної роботи в громаді та дослідивши практичне здійснення соціальної роботи у вітчизняних громадах, В. М. Попович дійшов висновку, що на сьогодні в Україні робота в громаді орієнтована переважно на вирішення соціальних питань шляхом надання різноманітних соціальних послуг населенню. Проте універсальна модель соціальної роботи в громаді має базуватися не лише на основі надання соціальних послуг, а й на основі розвитку громади. З метою вдосконалення дієвості соціальної роботи в громаді науковець виділяє декілька пріоритетних напрямів розвитку цього виду діяльності:

1) удосконалення нормативно-правової бази соціальної роботи в громаді. Концепція змін має передбачати перегляд переліку видів соціальних послуг, які повинні кореспондуватися з чинним соціальним законодавством для окремих вразливих груп громадян та існуючою практикою. У законі слід визначити послуги, які можуть бути делеговані недержавним суб'єктам надання послуг;

2) розробка нормативної бази для соціального замовлення;

3) забезпечення професійними кадрами для соціальної роботи в громаді. Підготовка фахівців у цій сфері має обов'язково передбачати ознайомлення з різними методами роботи в громаді, відпрацьованими в інших країнах. Нагальною потребою є вдосконалення системи підготовки фахівців служб та закладів, які надають соціальні послуги, зокрема: розробку порядку підвищення

кваліфікації та акредитації фахівців соціальних закладів усіх форм власності; розробку вимог до кваліфікаційного рівня фахівців незалежно від форми власності та підпорядкування суб'єктів; запровадження системи підготовки соціальних працівників за спеціалізацією «соціальна робота в міській громаді»;

3) підвищення рівня розвитку громадянського суспільства, зокрема:

– удосконалення, розробку і впровадження законодавчої та нормативно-правової бази діяльності громадських організацій в Україні;

– створення моделі ефективного інформаційно-комунікаційного менеджменту: систематичне інформування про зміни в українському законодавстві, взаємодія влади із ЗМІ, створення позитивного іміджу органів влади, розвиток активних комунікаційних структур державних служб з громадськими організаціями;

4) розробку ефективної моделі взаємодії неурядових організацій та бізнес-структур;

5) розробку соціальних моделей реалізації державних програм у межах окремих територій на основі принципів соціального партнерства.

Як зазначає В. М. Попович, соціальна робота в громаді стає одним із пріоритетних напрямів соціальної діяльності і дійовим механізмом встановлення громадської злагоди. Вона є своєрідним соціальним перетином психологічних, побутово-економічних та юридичних засад і розглядає життєдіяльність людей у звичному для них природному навколишньому середовищі з географічними, політичними і соціальними кордонами та досить розвинутим спілкуванням один з одним [17, с. 130].

Російські науковці на чолі з В. М. Жуковим, аналізуючи особливості соціальної політики в муніципальних утвореннях, зазначають, що оптимальний рівень вирішення більшості соціальних проблем на рівні місцевого самоврядування забезпечують відносно невеликі територіальні характеристики муніципальних утворень та здебільшого безпосередній характер взаємодії їх жителів. Крім того, на цьому рівні більш помітні диспропорції у витратах та прибутках, відчутна реакція людей на соціальні наслідки такої диспропорції, а також реальні можливості мобілізації місцевого населення та ресурсів на вирішення соціальних проблем [14].

Природа муніципального рівня влади виявляється в такій перевазі, як більш реальна підзвітність населенню. Завдяки цьому досягається більша гласність у прийнятті та реалізації рішень, передбачуваність результатів соціальної політики. На цьому рівні

можна забезпечити готовність населення морально та матеріально підтримувати заходи, запропоновані органами влади, та сприяти їх проведенню.

Завданням органів місцевого самоврядування як найбільш наближених до населення є безпосереднє надання комплексу соціальних послуг, що забезпечують сприятливі умови життєдіяльності людини. На базі регіональних норм і нормативів органами місцевого самоврядування можуть розроблятися місцеві соціальні норми та нормативи, що враховують специфіку певного муніципального утворення [14, с. 436].

Проблемам формування та реалізації державної молодіжної політики, її соціальному, правовому, управлінському аспекту присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, становлення системи правового захисту молоді та молодіжної політики взагалі базується на дослідженнях українських учених М. Перепелиці, М. Головенька, М. Головатого, Є. Бородіна. У свою чергу, науковці С. Толстоухова, К. Плоский, В. Барабаш, Н. Черниш, О. Кулик, О. Мошнягул досліджують сучасні соціальні та правові аспекти реалізації молодіжної політики в Україні та за кордоном. М. Дідух, Л. Кривачук, А. Мінаєв, Ю. Криворученко, Ю. Молоканов, Ю. Поліщук, Т. Тарасенко, В. Шульга, Ю. Щотова, Н. Юрій та інші науковці досліджували окремі аспекти формування і реалізації державної молодіжної політики, соціалізації молоді. Ці дослідження є значним внеском у теорію, методологію та практику формування і реалізації державної молодіжної політики в Україні.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. в Україні з'явилися дослідження теоретико-методологічного характеру, в яких розглядалися проблеми формування та реалізації державної молодіжної політики. Зокрема, слід відзначити дисертаційні дослідження М. Ф. Головатого «Формування державної молодіжної політики у сучасній Україні (політологічний аналіз)», М. П. Перепелиці «Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект)» [16], Є. І. Бородіна «Державна молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991 – 2004 рр.)» [5].

М. Ф. Головатий проаналізував досвід формування і реалізації молодіжної політики в Україні в 1970 – 1980-х рр., дослідив особливості сучасної молодіжної політики в зарубіжних країнах, запропонував нову концепцію державної молодіжної політики в Україні.

М. П. Перепелиця у своїй монографії вперше здійснив комплексний аналіз становлення та розвитку регіональної державної молодіжної політики в Україні, приділивши особливу увагу

структурі, функціям, засобам реалізації регіональної державної молодіжної політики в Україні. Автор сформулював пропозиції стосовно поліпшення цієї специфічної діяльності держави, вирішення деяких конкретних її проблем та запропонував для практичного використання модель державної молодіжної політики на регіональному рівні з визначенням її мети, завдань, основних напрямів та механізму реалізації. Однак політологічний підхід не дозволяв охопити всю специфіку здійснення молодіжної політики та був неприйнятним для державного управління. Проте це дослідження заклало основи подальшого розвитку наукового усвідомлення проблематики державної молодіжної політики [16].

Є. І. Бородін у своїй монографії проаналізував діяльність вищих органів державної влади стосовно створення ювенального законодавства, формування мережі управлінських структур, установ для молоді, різноманітних форм підтримки молодих громадян. Особливу увагу науковець приділив висвітленню ролі державних, політичних громадських діячів України у створенні національної моделі державної політики у сфері соціального становлення та розвитку молоді [5]. Аналізуючи роль і місце органів виконавчої влади у сфері соціального становлення та розвитку молоді, Є. І. Бородін зазначав, що спочатку створення органів виконавчої влади з питань соціального становлення та розвитку молоді в Україні спиралося на застосований ще в радянський період підхід, унаслідок чого існувало Міністерство у справах молоді і спорту. Проте з другої половини 1990-х рр. почався процес постійних реорганізацій, через що спочатку на зміну спортивно-молодіжному прийшло відомство, яке відповідало за сімейну, дитячу, жіночу та молодіжну політику (1996 р. – Міністерство України у справах сім'ї та молоді, 1999 р. – Державний комітет у справах сім'ї та молоді). Наприкінці 1999 р. відбулося об'єднання сімейно-дитячо-жіночо-молодіжного відомства зі спортивним та туристичним (Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України), яке виявилось достатньо нестабільним. Наступне повернення до Державного комітету України у справах сім'ї та молоді (2001 – 2004 рр.) та Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді (2004 р.) закріпило визнання керівництвом держави наявності інтегрованої державної політики з питань сім'ї, жінок, дітей і молоді. Автор висловлює думку, що поглинання державної молодіжної політики іншими напрямами соціально-гуманітарної діяльності призвело до зниження її ефективності. Підтвердженням цьому стала, зокрема, ліквідація окремого державного департаменту з питань молодіжної політики [5].

Науковець підкреслює, що протягом 1991 – 2004 рр. в Україні було створено мережу молодіжних установ та організацій, до якої

увійшли центри соціальних служб, молодіжні центри в регіонах. На загальнодержавному рівні ефективною виявилася діяльність галузевого науково-дослідного інституту з молодіжної проблематики, ряду підвідомчих державному молодіжному відомству структур.

З 2007 р. дослідження молодіжної політики проводилися вже й у межах науки «державне управління». В основному ці дослідження зосереджувалися на окремих аспектах державної молодіжної політики. Так, у 2007 р. була захищена кандидатська дисертація Р. Сторожук «Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації» [19]. Дослідниця ввела до вітчизняного наукового обігу поняття «європейські стандарти молодіжної політики». Вона наводить типологію молодіжної політики європейських країн, розроблену нею на основі відомої класифікації моделей соціальної політики Д. Галлі та С. Паугама: універсальна модель країн Скандинавії, громадівська модель Великобританії, протекційна модель країн Центральної Європи, централізована модель країн Середземномор'я. Дослідниця встановила, що вітчизняна ситуація не відповідає жодному із зазначених типів соціальної політики, а отже, жодній з моделей молодіжної політики. С. Сторожук зазначає, що концептуальна модель державної молодіжної політики в Україні в контексті європейського вибору повинна орієнтуватися на європейські стандарти молодіжної політики.

У 2008 р. захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Ничипоренко С. В. на тему «Молодіжна сімейна політика в Україні: формування та шляхи реалізації». Автор зазначав, що в Україні молодіжна та сімейна політика існують як окремі напрями соціальної політики, тому на особливу увагу заслуговує розробка та обґрунтування напрямів та заходів молодіжної сімейної політики, спрямованих на забезпечення соціального захисту, поліпшення добробуту, вирішення різносторонніх проблем молодих сімей як окремо визначеної категорії [12].

Н. Метьюлкіна у своїй дисертаційній роботі «Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні» встановила, що ефективність державно-управлінської системи знижується через недостатній ресурсний потенціал цієї сфери й відсутність дієвих комунікативних стратегій влади [11]. Перетворення, що відбуваються в практиці підтримки молоді в західних країнах, стають можливими за умови докорінної зміни в суспільстві уявлень про роль і значення молодого покоління в соціальній структурі суспільства й виявлення довіри до нього

органів влади. Процес допомоги молоді у країнах з розвинутою демократією стає сильним в індивідуалізації, а не в колективізації, у регіоналізації, а не в централізації, у плюралізмі, а не в централізмі, і в безпосередній участі, а не в управлінні згори.

Подальші дослідження державної молодіжної політики здійснювалися в напрямі вивчення окремих аспектів її реалізації. Зокрема, В. Орлов у своїй кандидатській дисертації «Формування державної молодіжної політики в Україні» дав не тільки теоретичне узагальнення формування державної молодіжної політики, але й визначив напрями та механізми її розвитку. Науковець зазначив, що молодь є об'єктом національно-державних інтересів, одним із головних чинників забезпечення розвитку держави й суспільства. Але одночасно вона несе особливу відповідальність за збереження і розвиток своєї країни, за спадкоємність історичної і культурної спадщини, за відродження своєї вітчизни [13].

І. Парубчак у дисертації «Організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні» обґрунтував, що діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування буде більше сприяти ефективній реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні у випадку залучення до цього процесу молодіжних громадських організацій під час застосування комплексу науково обґрунтованих напрямків, форм, методів та інструментів державно-управлінської діяльності [15].

На основі осмислення європейського та національного досвіду підвищення ефективності організації державного управління молодіжною сферою автор сформулював висновок щодо необхідності заміни чинної системи управління в цій сфері на громадсько-державне управління. Головну роль при цьому повинна відігравати громадськість, а органи державного управління повинні бути лише виконавцями рішень, прийнятих демократичним шляхом. Це сприятиме змінам основних функцій органів управління та вимог до професійності керівників у випадку державно-громадської системи провадження діяльності [15, с. 7, 18]. Для вдосконалення системи реалізації державної молодіжної політики науковець запропонував створити та запровадити в органах влади посаду менеджера з реалізації молодіжної політики, який обійматиме постійну посаду в органі влади на одному із напрямів управління молодіжною політикою, маючи повноваження щодо прийняття рішень з конкретного питання цієї галузі.

Науковець О. В. Кулініч у дисертації «Механізми взаємодії органів державного управління та громадських організацій в реалізації молодіжної політики в Україні» (2009 р.) розробив

методичні та практичні рекомендації щодо вдосконалення співпраці між органами державного управління та громадськими організаціями в реалізації молодіжної політики в Україні [10]. Науковець окреслив сутність міжсекторної взаємодії суб'єктів суспільно-політичних процесів у роботі з молоддю, що дозволило визначити поняття «взаємодія органів державного управління та громадських організацій» як складного соціального явища взаємообумовлених і нормативно впорядкованих соціальних дій інститутів різних секторів суспільства під час реалізації особистих інтересів. Науковець довів залежність ефективності державної молодіжної політики в Україні від типів міжсекторної взаємодії суб'єктів суспільно-політичних процесів, особливостей молодіжних об'єднань та досконалості механізмів взаємодії органів державного управління та громадських організацій. Автор зазначає, що забезпечення конструктивної взаємодії інститутів держави та молодіжних громадських організацій як важливих каналів артикуляції трансляції та захисту інтересів молодих громадян належить до актуальних завдань державного управління.

Таким чином, державна молодіжна політика є об'єктом достатньо активних наукових досліджень. Упродовж лише останнього десятиліття цій тематиці присвячено десятки дисертаційних досліджень. Порівняльний аналіз результатів цих досліджень дозволяє встановити деякі тенденції в науковому сприйнятті сутності державної молодіжної політики та особливості її здійснення в окремих сферах, зокрема у сфері соціальної роботи з молоддю. Предметом широких наукових досліджень є проблеми становлення, розвитку та організації соціальної роботи в зарубіжних країнах та Україні.

У працях зарубіжних дослідників соціальної роботи зосереджено увагу на проблемах форм і методів соціальної роботи з клієнтами, зокрема індивідуальної та групової соціальної роботи, сімейної терапії як методу соціальної роботи (С. Крофт, А. Браун, Х. Вілфінг, П. Бересфорд, І. Нойфейльд, Д. Сноу), а також проблемах нормалізації та інтеграції (Ф. Родрігес<sup>2</sup>), теоретичних та практичних аспектах соціальної роботи (І. Лоренц, П. Малколм, В. Халтобін).

Дослідженням актуальних проблем, теоретичних та практичних основ соціальної роботи займаються такі вітчизняні науковці: В. Андрущенко, О. Балакірева, О. Безпалько, В. Бех, І. Зверева, С. Ігнатов, А. Капська, В. Керецман, Н. Комарова, С. Косянчук, В. Кравець, С. Кротюк, М. Лукашевич, Н. Матвійчук, І. Мигович, В. Орлов, О. Пічкарь, Л. Романенкова, Н. Салабай, В. Сановська, В. Сидоров, В. Скуратівський, І. Трубавіна,

А. Ходорчук, І. Хохленков, П. Шевчук, О. Яременко та ін.

Суттєвий інтерес викликають роботи щодо становлення, розвитку та функціонування системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦССДМ). Зокрема, на особливу увагу заслуговують праці, у яких розглядалися різні аспекти функціонування ЦССДМ: питання методики та методології визначення ефективності різних рівнів ЦССДМ (С. Кротюк), основні тенденції та напрямки діяльності ЦССДМ (М. Лукашевич, Н. Салабай, С. Толстоухова), соціальна робота з підлітками (Р. Вайнола, І. Пінчук, С. Толстоухова, А. Ходорчук), проаналізовано комплексні програми ЦССДМ (С. Толстоухова) та ін.

Слід виокремити праці, у яких розглядають молодь як соціально-демографічну групу населення, а також загальні проблеми її становлення та розвитку. При цьому увага науковців привертається на окремі правові (М. Головатий), соціологічні (О. Балакірева, О. Данилов, В. Цибульник, О. Яременко) та психологічні (Н. Трегубова) аспекти проблем молоді, досліджується молодь як соціально-демографічна група населення та як предмет наукового пізнання (Д. Мельников, Я. Немирівський) та ін.

Серед монографічних праць слід виділити роботу Н. Черниш «Суспільна свідомість молоді» (1990), у якій автор проаналізував особливості формування й розвитку суспільної свідомості молоді, основні складові елементи її духовного світу, а також дав визначення поняттю «молодь» як соціально-демографічної групи населення.

У колективній монографії «Молодь України у дзеркалі соціології», підготовленій фахівцями Українського Інституту соціальних досліджень, на основі матеріалів соціологічних досліджень молоді автори розглянули актуальні проблеми молодого покоління, особливості його соціалізації, питання реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Питанням роботи в громаді як складовій діяльності соціального педагога та соціального працівника присвячені окремі праці Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Звереві, А. Капської, Т. Семигіної, В. Сидорова. Актуальною ця проблематика є і для російських науковців, таких як О. Воронцової, С. Гіля, Л. Гнусаревої, Л. Оліфіренко, С. Павлова та ін. Проте найбільш повно проблема соціальної роботи в громаді розкрита у працях зарубіжних авторів Г. Брагера, Д. Боп, М. Боп, М. Майо, М. Пейна, А. Твелттріза, П. Тейлора та ін.

Серед робіт, присвячених проблематиці соціальної роботи з молоддю, на особливу увагу заслуговує дослідження О. В. Безпалько «Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та

учнівською молоддю в територіальній громаді» [4]. Проведений дослідницею аналіз практичної реалізації соціальної роботи в громаді дав підстави стверджувати, що соціальна робота з молоддю в територіальній громаді буде ефективною за умов, якщо:

- вона матиме системно-комплексний характер;
- розроблятимуться та впроваджуватимуться різноманітні програми соціальної підтримки та надання соціальних послуг, об'єктивовані потребами молоді та можливостями громади щодо їх реалізації;
- одним із пріоритетних напрямів діяльності суб'єктів соціальної роботи в територіальній громаді буде активізація громади щодо участі у вирішенні проблем молоді, стимулювання її до різноманітних ініціатив та їх підтримка;
- функціонуватиме система партнерської взаємодії між органами місцевого самоврядування, місцевої виконавчої влади, державними та неурядовими організаціями територіальної громади, які працюють в інтересах молоді;
- будуть визначені та науково обгрунтовані функції діяльності соціальних педагогів і соціальних працівників у громаді, згідно з якими слід розробити програмно-методичне забезпечення для підготовки майбутніх спеціалістів до роботи в громаді, підвищення кваліфікації фахівців, які працюють у соціальній сфері.

Таким чином, як показує аналіз наукових джерел з проблем державної молодіжної політики, місцевого самоврядування та соціальної роботи в Україні, на сьогодні визначені їх головні засади, окреслені стратегічні напрями та механізм реалізації. Проте, незважаючи на різноплановість та багатоаспектність публікацій з означеної проблематики, зокрема й щодо реалізації державної молодіжної політики органами місцевого самоврядування та наявність досліджень про соціальну роботу з молоддю в Україні, у галузі державного управління окремого дослідження діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціальної роботи з молоддю в Україні поки що не існує, що й обумовлює необхідність подальшого розвитку наукових досліджень у зазначеній сфері.

#### **Список використаних джерел**

1. **Андресюк Б. П.** Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи : [монографія] / Б. П. Андресюк ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К., 1997. – 222 с.
2. **Астапова Т. О.** Адаптація зарубіжного досвіду реформування діяльності органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.04 / Астапова Тетяна Олександрівна; Харк. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Х.,

2010. – 20 с.

3. **Безпалько О. В.** Соціальна робота в громаді : навч. посіб. / О. В. Безпалько. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 176 с.

4. **Безпалько О. В.** Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Безпалько Ольга Володимирівна ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2007. – 44 с.

5. **Бородін Є. І.** Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991 – 2004 рр.) : монографія / Є. І. Бородін. – Д. : Герда, 2006. – 472 с.

6. **Васильєв А. О.** Державна молодіжна політика України в сучасних дисертаційних дослідженнях / А. О. Васильєв // Теорія та практика держ. упр. : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2012. – Вип. 3 (38). – С. 373 – 381.

7. **Канавець М. В.** Вплив молодіжного руху на формування та реалізацію державної політики України : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : 25.00.01 / Канавець Марина Володимирівна. – К., 2009. – 20 с.

8. **Конституція** України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.

9. **Куйбіда В. С.** Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія / В. С. Куйбіда. – К. : МАУП, 2004. – 432 с.

10. **Кулініч О. В.** Механізми взаємодії органів державного управління та громадських організацій в реалізації молодіжної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : 25.00.02 / Кулініч Олег Васильович. – Х., 2009. – 19 с.

11. **Метьолкіна Н. Б.** Молодіжна політика України як пріоритетний і специфічний напрям діяльності держави / Н. Б. Метьолкіна // Акт. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. / редкол. : Г. І. Мостовий (голов. ред.) [та ін.]. – Х. : Магістр, 2006. – № 1 (27). – С. 185 – 193.

12. **Ничипоренко С. В.** Молодіжна сімейна політика в Україні: формування та шляхи реалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / Ничипоренко Світлана Володимирівна ; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень. – К., 2008. – 20 с.

13. **Орлов В. В.** Формування державної молодіжної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : 25.00.02 / Орлов Валентин Валентинович. – Запоріжжя, 2009. – 23 с.

14. **Основы** социальной работы : учебник / под ред. В. И. Жукова. – М. : Изд-во РГСУ, 2011. – 556 с.

15. **Парубчак І. О.** Організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : 25.00.02 / Парубчак Іван Орестович. – Л., 2009. – 22 с.

16. **Перепелиця М. П.** Державна молодіжна політика в Україні: регіональний аспект : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 03.00.02 / Перепелиця Микола Петрович. – К., 2001. – 21 с.

17. **Попович В. М.** Моделі соціальної роботи в громаді: можливості

розвитку в Україні / В. М. Попович // Грані. – 2013. – № 3. – С. 127 – 130.

18. **Попович Г. М.** Умови інституціоналізації соціальної роботи в Україні : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03 / Попович Ганна Михайлівна ; НАН України, Ін-т соціології. – К., 2004. – 20 с.

19. **Сторожук Р. П.** Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації : автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. : 25.00.02 / Сторожук Руслана Петрівна. – О., 2007. – 23 с.

20. **Тамм Є.** Теоретичні засади діяльності органів місцевого самоврядування в соціальній сфері / Є. Тамм // Теорія та практика держ. упр. : зб. наук. пр. / редкол. : О. Ю. Амосов (голов. ред.) [та ін.]. – Х. : Магістр, 2012. – Вип. 4 (39). – С. 359 – 365.

21. **Цибін С. Г.** Витоки та еволюція ідеологічних засад молодіжної політики в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Цибін Станіслав Григорович ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 20 с.

*Надійшла до редколегії 21.11.13*